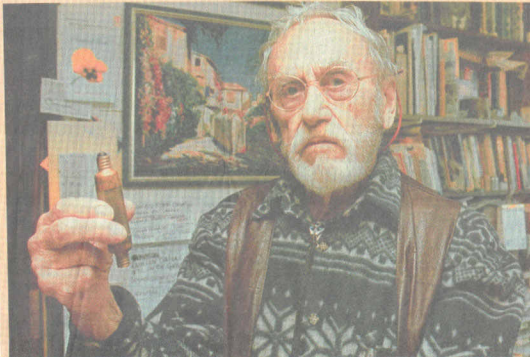

Zoon van Leonard Bal wil eerherstel van Philips

„M'n vader was uitvinder RADIOLAMP...“

■ Zoon Leonard Jan (86) houdt de radiolamp van zijn vader vast. „Ik kan pas tevreden inslapen als mijn vader de erkenning krijgt die hij verdient.“

FOTO:
AXIPRESS

„Maar zijn ontwerp werd op beurs gestolen...“

In geen enkele encyclopedie is een plaats ingeruimd voor Leonard Bal (1881-1946). Uitgezonderd een aantal radio-deskundigen met historisch besef gaat

bij vrijwel geen enkele Nederlander een lampje branden als de naam Leonard Bal valt. Volgens zijn zoon Leo-

nard Jan (86) moet daar op het keerpunt van de 20ste en 21ste eeuw verandering in komen. Zijn vader zou

namelijk de eerste Nederlandse radiopionier zijn geweest. „Ik kan pas tevreden inslapen als mijn vader de erkenning krijgt die hij verdient.“

LELYSTAD, zaterdag

Ooit was Leonard Bal heel eventjes beroemd. Koningin Wilhelmina en prins Hendrik schudden hem zelfs de hand en feliciteerden hem met zijn fantastische vinding. Maar dan moesten we wel terug naar maart 1918. De Eerste Wereldoorlog waart nog rond in Europa en in het neutrale Nederland vindt de eerste radiotoonstelling plaats in de grote zaal van de dierentuin van Den Haag.

De drukbezochte expositie valt eigenlijk een beetje tegen. Het publiek kan weliswaar morseselen uit de radiotoestellen opvangen, maar uitsluitend via een hoofdtelefoon en dus zonder versterking. Maar dan voltrekt zich bij standnummer 33 een klein wonder. Daar staat Leonard Bal, directeur van elektrotechnisch bureau Bal uit Breda en op dat moment in radiokringen een volstrekt onbekende.

Zijn zelfgebouwde radiotoestel bezit de allereerste Nederlandse radiolamp die versterking van de etersignalen mogelijk maakt. Hij laat zelfs het tijdsein van Parijs door de dierentuinzaal schallen. De concurrentie is sprakeloos. Daar waar de grote technici, Philips voorop, falen, slaagt een relatieve buitenstaander er wel in om radiosignalen te versterken dankzij een ingenieuze terugkoppeling.

Leonard Bal moest nu wel in één klap wereldberoemd worden en zijn ontdekking voor veel geld aan de gloeilampenfabriek in het zuiden des lands verkopen.

Dus niet.

Misgund

Zoonlied Leonard Jan zegt: „Er zijn rare dingen gebeurd in 1918. Mijn vader werd het succes misgund. Na afloop van de eerste dag van de radiotoonstelling ging hij even terug naar zijn stand. Wat bleek: zijn lamp was gestolen. De volgende dag keerde hij terug en tot zijn stomme verbazing was de lamp weer in de radio-ontvanger teruggeplaatst.

De dader ligt op het kerkhof, maar volgens Leonard Jan is het wel heel vreemd dat Hanso Idzerda twee maanden later een radiolamp ontwikkelde, identiek aan de Bal-lamp. „Idzerda kreeg patent op deze zogeheten IDEEZET-lamp, die door Philips als eerste Nederlandse lamp in productie werd genomen. Een jaar later klinkt er uit de eerste radiotoestellen spraak en muziek. De stormachtige opmars van de radio begint, maar mijn vader heeft het nakijken.

Hans Henricus Schotanus á Steeringa Idzerda staat in alle naslagwerken omschreven als de man die de eerste radiolamp ontwikkelde. Leonard Jan zegt: „Ik denk dat Steerings, toen al be-

■ Nadat Leonard Bal in 1918 de eerste radio-lamp uitvond, kwam de ontwikkeling daarvan in een stroomversnelling.

FOTO RECHTS: ALDO ALLESSIE

kend in de radiowereld, stinkend jaloeers was op mijn vader.”

Maar waarom heeft Leonard Bal geen patent op zijn vinding aangevraagd? „Heeft-ie wel gedaan”, zegt de zoon. „Ik bezit zelfs de fotokopieën. Op 9 april 1918 vroeg hij octrooi aan op een lamp-detector en schakeling in een radiotoestel. Het octrooi werd echter nooit verleend, omdat hij zijn lamp al in de handel had gebracht.”

Het meest ergert Bal junior zich aan het feit dat Philips nog steeds de vindingen van haar eigen laboratorium roemt en de naam Bal volstrekt negeert. „Samen met mijn neef en historicus Haye van den Oever heb ik ontdekt dat in de Philips-koerier van 1958 doodleuk wordt beweerd dat niet mijn vader, maar Idzerda de eerste radiolamp demonstreerde. Dat is aantoonbare geschiedvervalsing! Daarom verlang ik van Philips een verklaring dat mijn vader als eerste een werkende radiolamp demonstreerde. Daar heeft mijn ouwe heer recht op.”

Vreemd genoeg heeft 'de jonge' Bal verzuimd Philips op de hoogte te stellen van zijn naspeuringen. Dan wordt het erg lastig eerherstel af te dwingen. „Ik dacht: dan moet ik vechten tegen Go-lath en dat haalt toch niets uit. Maar nu u er over begint: ik denk dat ik maar eens in de pen ga klimmen.”

Overigens heeft Leonard Bal in kleine kring wel enige erkenning gekregen. Zo werd in 1994, tijdens een grote radiotoonstelling in

monstreerde, zijn vinding al verkocht aan rijke Nederlanders voor het toentertijd astronomische bedrag van f 800. Zij konden zodoende het militaire morskverkeer in Europa opvangen en ontcijferen.

Waarom heeft hij zo lang gewacht zijn ontdekking wereldkundig te maken? „Dat is heel simpel”, antwoordt de zoon. „Ons land was neutraal in de oorlog en er was een luisterverbod door de regering afgekondigd. Mijn vader verkocht de lampen stiekem aan overigens zeer invloedrijke lieden. Hij heeft er aanvankelijk machtig veel geld aan verdiend, want in die tijd hadden we een auto-mobiel en een motorjacht voor de deur.”

De productie van de Bal-lamp werd gestaakt nadat Philips op de markt verscheen en al snel verbeteringen aanbracht. „Mijn vader kwam niet meer aan de bak”, zegt de zoon. „Teleurgesteld verkocht hij in 1921 al zijn bezittingen en vertrok met ons naar Engeland. Daar stak hij al zijn geld in een Tsjechische porseleinfabriek in de stomme verwachting in Engeland te kunnen concurreren met Wedgwood. Na drie jaar keerden wij berooid terug. Hij kreeg gelukkig een baan als vertegenwoordiger van de Franse radiofabriek Ducretet en bouwde reeds in 1927 een radio om tot autoradio. Ach, hij kwam er weer bovenop, maar heeft nooit meer de welstand van weleer bereikt.”

Leonard Jan houdt zich pas een paar jaar bezig met het eerherstel van zijn vader. „Ik heb een uiterst avontuurlijk leven geleid. In 1929 voer ik al op zee. Daarna was ik onder andere fotograaf, zeller, kunstschilder en zat in de zeezwaren. Meer dan twintig jaar verhuurde ik plezierjachten aan de Adriatische kust in Joegoslavië. Ik heb de hoogste onderscheidingen van Tito gekregen. Tijdens de oorlog in Kroatië in 1990/1991 kon ik nog net op tijd het vege lijf redden. Toen had ik de leiding over 250 plezierjachten en ik was al bijna tjeer.”

Afgezien van een slecht gezichtsvermogen maakt junior nog een uiterst vitale indruk. Niet in het minst omdat zijn tweede vrouw aanmerkelijk jonger is dan zijn dochters uit zijn eerste huwelik. „Mijn eerste vrouw ging er op haar 58ste eenster met een vent van 22. Ik dacht: dat kan ik ook.”

Dan staat hij op, schuift naar een dressoir en pakt een brillenkoker. Uit een beschermde laag van schuimrubber komt de radiolamp tevoorschijn. „Dit is de Bal-lamp uit 1918, indertijd geblazen door het bedrijf Pope. Het Omroepmuseum doet er een moord voor om deze unieke lamp in bezit te krijgen. Maar zolang ik leef, houd ik hem zelf. Ter nagedachtenis aan mijn bijzondere vader.”

het Omroepmuseum in Hilversum, toegevoegd dat Bal in 1918 een prestatie van formaat had geleverd.

Zelfs de heer Otten van de Philips Archiefdienst kent onze radiohele. „Ik breng hem in verband met een radiobuis”, zegt hij afgemeten. Dan is het stil en zoekt hij in het omvangrijke Philips-archief. De spooling is flinterdun. Otten moet erkennen dat in de eigen publicaties de naam Bal ontbreekt.

Jaloezie

De zoon zegt: „Philips heeft de vinding van mijn vader steevast gekleineerd. Er werd indertijd zelfs gesuggereerd dat hij de ontdekking had geplukt. Allesmaal jaloezie! Vrijwel niemand heeft de moeite genomen zich in het leven van mijn vader te verdiepen.”

Leonard Bal blijkt een creatieve persoonlijkheid. Hij werkte in Engeland als horlogemaker en graveur en terug in Nederland begon hij een elektrotechnisch bureau in Breda. Zijn zoon zegt: „Ik weet niet beter of mijn vader presteert in zijn vrije tijd altijd aan radio's. Waarom hij slaagde waar anderen faalden, weet ik niet. Maar vaak is de verklaring heel simpel. Zo bestonden veren al tientallen jaren, maar een volstrekt onbekende bedacht dat je daar ook buitengewoon nuttige wasknijpers van kon maken.”

Uit opgesporde documenten blijkt dat Bal, ruimschoots voor dat hij zijn radiolamp in 1918 de-